

ISHSIZLIK DARAJASINING STATISTIK BAHOLANISHI

Ilmiy rahbar To'rayeva Zilola

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

Turgunova Zohida Shavkat qizi

*Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti Buxgalteriya hisobi fakulteti BHA 50-
guruh 2-bosqich talabasi*

Annotatsiya

Mazkur maqolada ishsizlik darajasining statistik baholanishi, uning iqtisodiy rivojlanishdagi o'рни va ahamiyati yoritilgan. Ishsizlik ijtimoiy-iqtisodiy muammo sifatida mamlakat iqtisodiy barqarorligiga, aholi turmush darajasiga va ishlab chiqarish samaradorligiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Maqolada ishsizlikni o'lchash usullari, uning turlari hamda statistik ko'rsatkichlar orqali tahlil qilishning nazariy va amaliy jihatlari bayon etilgan. Shuningdek, O'zbekiston misolida so'nggi yillardagi ishsizlik darajasi dinamikasi, mehnat bozoridagi o'zgarishlar va davlat tomonidan amalga oshirilayotgan bandlik siyosatining samaradorligi ko'rib chiqilgan. Tadqiqot natijalari ishsizlikni kamaytirish, bandlikni oshirish hamda iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash bo'yicha taklif va tavsiyalarni o'z ichiga oladi.

Kalit so'zlar: *ishsizlik, mehnat bozori, bandlik, iqtisodiy o'sish, statistik tahlil, ishsizlik darajasi, mehnat resurslari, iqtisodiy barqarorlik, ish o'rinlari, demografik omillar, iqtisodiy siyosat, statistika usullari.*

УРОВЕНЬ БЕЗРАБОТИЦЫ И ЕГО СТАТИСТИЧЕСКАЯ ОЦЕНКА

Научный руководитель: Тураева Зилюла

Ташкентский государственный экономический университет

Тургунова Зохида Шавкат кизи

Факультет бухгалтерского учета, группа БХА-50, 2-й курс

Аннотация

В данной статье освещается статистическая оценка уровня безработицы, его роль и значение в экономическом развитии. Безработица как социально-экономическая проблема оказывает непосредственное влияние на экономическую стабильность страны, уровень жизни населения и эффективность производства. В статье рассматриваются методы измерения безработицы, ее виды, а также теоретические и практические аспекты анализа с использованием статистических показателей. На примере Узбекистана проанализирована динамика уровня безработицы за последние годы, изменения на рынке труда и эффективность государственной политики занятости. Результаты исследования включают предложения и рекомендации по снижению безработицы, повышению занятости и обеспечению экономической стабильности.

Ключевые слова: безработица, рынок труда, занятость, экономический рост, статистический анализ, уровень безработицы, трудовые ресурсы, экономическая стабильность, рабочие места, демографические факторы, экономическая политика, статистические методы.

STATISTICAL ASSESSMENT OF THE UNEMPLOYMENT RATE

Scientific Supervisor: Turaeva Zilola

Tashkent State University of Economics

Turgunova Zohida Shavkat qizi

Faculty of Accounting, Group BHA-50, 2nd year student

Tashkent State University of Economics

Annotation

This article highlights the statistical assessment of the unemployment rate, its role, and its significance in economic development. Unemployment, as a socio-economic issue, directly affects the economic stability of a country, the standard of living of the population, and the efficiency of production. The article discusses the methods of measuring unemployment, its types, and both theoretical and practical aspects of analysis using statistical indicators. Using Uzbekistan as an example, the dynamics of unemployment rates in recent years, changes in the labor market, and the effectiveness of state employment policies are analyzed. The results of the study include proposals and recommendations aimed at reducing unemployment, increasing employment, and ensuring economic stability.

Keywords: *unemployment, labor market, employment, economic growth, statistical analysis, unemployment rate, labor resources, economic stability, jobs, demographic factors, economic policy, statistical methods.*

Kirish

Bugungi kunda ishsizlik masalasi har bir mamlakat iqtisodiy siyosatida eng dolzarb ijtimoiy-iqtisodiy muammolardan biri hisoblanadi. Ishsizlik darajasi nafaqat iqtisodiy barqarorlikka, balki aholi farovonligiga, ijtimoiy tenglikka va jamiyatdagi ijtimoiy muvozanatga ham bevosita ta'sir ko'rsatadi. Mehnat bozori holatini tahlil qilishda ishsizlik ko'rsatkichlari muhim statistik mezonlardan biri bo'lib, ular orqali mamlakat iqtisodiy rivojlanishining sur'atlari, ishlab chiqarish hajmi, aholi bandligi darajasi hamda iqtisodiy siyosatning samaradorligi baholanadi.

Statistik tahlil yordamida ishsizlikning sabablari, shakllari va turlari aniqlanadi, shuningdek, uni kamaytirish bo'yicha samarali chora-tadbirlarni ishlab chiqish imkoniyati yaratiladi. So'nggi yillarda O'zbekistonda mehnat bozorida muhim

islohotlar amalga oshirilmoqda, yangi ish o‘rinlari yaratish, yoshlarni bandlikka jalb etish va kasb-hunar o‘qitish tizimini takomillashtirishga alohida e’tibor qaratilmoqda. Shu bois ishsizlik darajasining statistik baholanishi nafaqat nazariy, balki amaliy jihatdan ham muhim ahamiyatga ega.

Mazkur tadqiqotda ishsizlikning statistik ko‘rsatkichlari, uning o‘lchov usullari, turlari va O‘zbekiston misolida so‘nggi yillardagi o‘zgarishlar tahlil qilinadi. Shuningdek, davlat tomonidan olib borilayotgan bandlik siyosatining samaradorligi hamda ishsizlikni kamaytirish bo‘yicha taklif va tavsiyalar ishlab chiqiladi.

Adabiyotlar tahlili va metodlar

Ishsizlik har qanday mamlakat iqtisodiy rivojlanishida muhim ko‘rsatkichlardan biri hisoblanadi. U nafaqat iqtisodiy, balki ijtimoiy muammolar tizimining markazida turadi. Ishsizlik darajasi orqali mehnat bozorining holati, aholi bandligi darajasi, ishlab chiqarish samaradorligi hamda iqtisodiy o‘sinh sur‘atlari baholanadi. Shu sababli, ushbu ko‘rsatkichning to‘g‘ri statistik baholanishi davlat siyosati uchun muhim axborot manbai vazifasini bajaradi.

Adabiyotlar tahliliga ko‘ra, iqtisodchi olimlar A. Smit, J. M. Keyns, F. Hayek va M. Fridmanlarning asarlarida ishsizlikning sabablari, turlari va oqibatlari keng yoritilgan. Ayniqsa, Keyns o‘zining “Umumiy nazariya” asarida ishsizlikni talab yetishmasligi natijasi sifatida izohlaydi. Zamonaviy iqtisodchi olimlar esa texnologik ishsizlik, tarkibiy o‘zgarishlar va avtomatlashtirish jarayonlarini ishsizlik darajasiga ta’sir etuvchi asosiy omillar sifatida ko‘rsatadi.

Statistik tahlilda ishsizlikni baholash uchun bir necha asosiy metodlar qo‘llaniladi: kuzatish (observatsiya), tanlanma tahlil (sampling analysis), dinamik qatorlar usuli, korrelyatsion va regressiya tahlillari. Ushbu usullar orqali vaqt davomida ishsizlik darajasining o‘zgarishi, uning iqtisodiy o‘sinh bilan o‘zaro

bogʻliqligi aniqlanadi. Masalan, regressiya modeli yordamida ishsizlik va yalpi ichki mahsulot (YaIM) oʻsishi oʻrtasidagi teskari bogʻliqlik — Okun qonuni asosida tahlil qilinadi.

Oʻzbekiston misolida soʻnggi yillarda mehnat bozorida ishsizlik darajasi bosqichma-bosqich kamayib borayotganini kuzatish mumkin. Davlat tomonidan bandlik dasturlari, kichik biznesni qoʻllab-quvvatlash, yoshlar va ayollar bandligini oshirish siyosati muhim natijalar bermoqda. Shu bilan birga, statistik baholash natijalari ishsizlikni kamaytirish boʻyicha yangi strategiyalar ishlab chiqishda amaliy ahamiyat kasb etadi.

Xulosa qilib aytganda, ishsizlik darajasining statistik baholanishi iqtisodiy siyosatni shakllantirish, mehnat bozorini tartibga solish va aholining farovonligini oshirishda muhim vosita hisoblanadi. Zamonaviy tahlil metodlarini qoʻllash orqali davlat organlari real holatni aniqlab, barqaror iqtisodiy rivojlanish uchun zarur qarorlarni qabul qilish imkoniyatiga ega boʻladi.

Tahlil va natijalar muhokamasi

Tadqiqot natijalariga koʻra, 2025-yilning birinchi yarmida Oʻzbekistonda ishsizlik darajasi 5,1 % ga tushib, avvalgi davrga nisbatan sezilarli pasayish qayd etilgan (2024 yil oxirida 5,5 % dan 5,1 % gacha) . Bu koʻrsatkich mehnat bozoridagi faoliyatchanlik va bandlik siyosatining samaradorligidan dalolat beradi.

Iqtisodiy omillarni tahlil qilganda quyidagilar ajralib chiqadi:

1. Ichki iqtisodiy oʻsish va sarmoyalar: Xalqaro moliyaviy tashkilotlar prognozlariga binoan, Oʻzbekiston iqtisodiyoti 2025 yilda ~5,9 % ga oʻsadi . Bu oʻsish tadbirkorlik faoliyatini kengaytirib, yangi ish oʻrinlarini yaratish imkonini beradi.

2. Sanoat va xizmatlar sektori kengayishi: 2025-yil boshida xizmatlar sektori ko'rsatkichlari +13,3 % ga oshgani qayd etilgan . Xizmatlar sohasida iqtisodiy faoliyatning kengayishi mehnat talabini ortirishga xizmat qiladi va ishsizlikni kamaytiradi.

3. Formal ish o'rinlari va ijtimoiy siyosat: Statistik ma'lumotlarga ko'ra, 2025-yilning birinchi yarim yilligida qat'iy ro'yxatga olingan ishsizlarning soni 781,600 ga yetib, iqtisodiy faol aholining umumiy soni 15,4 millionga teng bo'lgan . Bu ma'lumotlar yuridik jihatdan rasmiy ish o'rinlariga bo'lgan e'tibor oshayotganligini ko'rsatadi.

4. Demografik faktlar va mehnat resurslari: Mehnat bozoridagi aktiv aholining katta qismi yoshlar va ayollar bo'lib, ular ishsizlik holatlarida yuqori xavf guruhidir. Shu bilan birga, migratsiya ham muhim omil: ayrim fuqarolar chet elda ish topish yo'lini tanlamoqda, bu esa uy sharoitida ishsizlikni kamaytirishda bir omil bo'lishi mumkin.

5. Inqiroz va tashqi omillar: Global makroiqlimdagi noaniqliklar, pandemiya oqibatlari va tashqi savdo shoklari ham ish bozoriga bosim keltirishi mumkin. Agar so'm kursining zaiflashuvi yoki investitsiyalar kamayishi yuz bersa, ish beruvchilar ishchilar sonini qisqartirishi ehtimoli oshadi.

Shunday qilib, yuqoridagi natijalar ishsizlik darajasining faqat mikro ma'lumotlardan iborat emas — ular makroiqtisodiy jarayonlar bilan ham chambarchas bog'liq. Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, iqtisodiy o'sish, xizmatlar sektorining kengayishi, va davlat siyosati ishsizlik darajasini pasaytiruvchi asosiy omillar bo'lishi mumkin.

Xulosa va takliflar

1. Ishsizlikni statistik baholash metodologiyasini takomillashtirish zarur.

O‘zbekiston sharoitida ishsizlik darajasini aniqlashda faqat rasmiy ro‘yxatga olingan shaxslar emas, balki norasmiy band bo‘lgan va vaqtinchalik ishlamayotgan qatlam ham hisobga olinishi lozim. Bu mehnat bozorining real holatini aniqroq aks ettiradi.

2. Hududiy va demografik omillarni hisobga olgan statistik modellarni joriy etish.

Ishsizlik darajasi viloyatlar, yosh guruhlari va jins kesimida turlicha bo‘lgani uchun, ko‘p omilli regressiya modellaridan foydalanish orqali aniqroq tahlil qilish mumkin. Bu yondashuv mehnat siyosatini aniq segmentlarga yo‘naltirishga yordam beradi.

3. Statistik ma’lumotlarni raqamlashtirish va avtomatlashtirish.

Davlat statistika qo‘mitasi va Bandlik agentligi o‘rtasida yagona raqamli axborot almashinuvi tizimini yaratish zarur. Bu tizim ishsizlik bo‘yicha ma’lumotlarni tezkor va aniq qayta ishlash imkonini beradi.

4. Yoshlar bandligini oshirish bo‘yicha iqtisodiy dasturlarni kengaytirish.

2025-yil ma’lumotlariga ko‘ra, yoshlar orasida ishsizlik darajasi 9,8% ni tashkil etmoqda. Shu bois, startap grantlari, texnoparklar, hamda raqamli kasblarni o‘qitish dasturlari orqali yoshlarning mehnat bozoriga integratsiyasini kuchaytirish lozim.

5. Kasbiy qayta tayyorlash va uzluksiz ta’lim tizimini rivojlantirish.

Bozor iqtisodiyoti sharoitida texnologiyalar tez o‘zgarayotganligi sababli, mehnat resurslarining moslashuvchanligini ta’minlash uchun “lifelong learning” tamoyiliga asoslangan qayta tayyorlash dasturlari joriy etilishi kerak.

6. Ayollar bandligini rag‘batlantirish siyosatini kuchaytirish.

Ayollar orasida ishsizlik darajasi erkaklarga nisbatan yuqoriroq bo'lib, 2025-yilda 8,6% ni tashkil etmoqda. Shu sababli, uydan ishlash imkoniyatlarini kengaytirish, bolalar parvarishi infratuzilmasini yaxshilash va ayollar tadbirkorligini qo'llab-quvvatlash muhim ahamiyat kasb etadi.

7. Kichik biznes va o'zini o'zi band qilish imkoniyatlarini kengaytirish.

Mikrokreditlar, soliq imtiyozlari va soddalashtirilgan buxgalteriya tizimi orqali aholining o'zini o'zi band qilish faoliyatini qo'llab-quvvatlash ishsizlikni kamaytirishning samarali yo'lidir.

8. Iqtisodiy o'sish va ishsizlik o'rtasidagi bog'liqlikni muntazam tahlil qilib borish.

O'zbekiston iqtisodiyoti 2025-yilda 5,6% o'sish ko'rsatkichiga ega bo'lsa-da, bu o'sish bandlik darajasiga to'liq ta'sir ko'rsatmayapti. Shu bois, statistik tahlillar asosida Okun qonuni doirasida ishsizlik va o'sish o'rtasidagi munosabatlarni baholash lozim.

Ishsizlik darajasining statistik baholanishi iqtisodiy rivojlanishning eng muhim ko'rsatkichlaridan biri bo'lib, u mamlakatdagi mehnat bozorining holatini, aholi bandlik darajasini va iqtisodiy barqarorlikni ifodalaydi. Ishsizlikning yuqori darajada bo'lishi iqtisodiy o'sish sur'atlarini pasaytiradi, aholi turmush darajasini yomonlashtiradi hamda ijtimoiy tengsizlikni kuchaytiradi. Shu sababli, ishsizlikni chuqur statistik tahlil qilish, uning omillari va dinamikasini aniqlash orqali iqtisodiy siyosatni yanada takomillashtirish muhim ahamiyat kasb etadi.

O'zbekistonda 2025-yil ma'lumotlariga ko'ra, umumiy ishsizlik darajasi 7,3 foizni tashkil etmoqda, shundan yoshlar orasida ishsizlik 9,8 foiz, ayollar orasida esa 8,6 foiz atrofida. Bu ko'rsatkichlar mamlakat mehnat bozorida hali ham muammolar mavjudligini, ayniqsa yoshlar va ayollar bandligiga alohida e'tibor qaratish zarurligini ko'rsatadi. Ishsizlik darajasiga ta'sir etuvchi asosiy iqtisodiy

omillar — yalpi ichki mahsulotning o‘shish sur‘atlari, inflyatsiya darajasi, mehnat resurslarining sifati, texnologik yangilanish darajasi hamda investitsion muhit hisoblanadi.

Umuman olganda, ishsizlik darajasining statistik baholanishi nafaqat iqtisodiy tahlilning ajralmas qismi, balki davlatning ijtimoiy-iqtisodiy siyosatini rejalashtirishda muhim vosita hisoblanadi. To‘plangan statistik ma’lumotlar asosida ishsizlikni kamaytirish, mehnat resurslaridan samarali foydalanish va iqtisodiy barqarorlikni ta’minlash bo‘yicha kompleks chora-tadbirlar ishlab chiqish mamlakatning barqaror taraqqiyotiga zamin yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. O‘zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo‘mitasi — “O‘zbekiston Respublikasida mehnat bozori va bandlik ko‘rsatkichlari, 2025-yil yanvar–avgust holatiga” (ruxsat etilgan ochiq statistik ma’lumotlar bazasi).
2. O‘zbekiston Respublikasi Bandlik va mehnat munosabatlari vazirligi — “Bandlik dasturlari ijrosi to‘g‘risidagi hisobotlar”, 2025-yil.
3. Xalqaro Mehnat Tashkiloti (ILO) — “World Employment and Social Outlook 2025”.
4. Jahon banki (World Bank) — “Uzbekistan Economic Update 2025: Labor Market and Employment Trends”.
5. Okun’s Law Revisited: The Relationship Between Economic Growth and Unemployment — Journal of Economic Perspectives, 2023-yil.
6. Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti o‘quv adabiyotlari:

G'ulomov S.S., To'rayev A., Statistika nazariyasi va amaliyoti, TDIU nashriyoti, 2022.

To'laganova M., Mehnat iqtisodiyoti va bandlik siyosati, 2023.

7. OECD Employment Outlook 2025 — global mehnat bozori tendensiyalari va ishsizlik tahlili.